

INGVAR SVENNILSON

OCH

INDUSTRIENS
UTREDNINGSSINSTITUT

1.9 1941 – 1.10 1949

INNEHÅLL

	sid.
Ingvar Svennilson	
av Axel Iveroth	1
Erik Dahmén	5
Jonas Nordenson	7
Jan Wallander	12
Hans verksamhet 1941-49	
Egna skrifter	17
Personal	23
IUI's publikationer	26
Verksamhetsberättelserna	30

OM MOR VÄRDINNOR OCH ANNAT

av Axel Iveroth

Käre Ingvar,

Tänk att Du inte är mer än 50 år! Jag tycker att jag känt Dig minst så länge. Ändå - eller kanske just därför - minns jag ingenting bestämt från Din första tid på Institutet. Samuel Johnson har sagt: "The happiest experience is that of which nothing is distinctly remembered but a general effect of pleasing impression".

Du har lärt mig mycket och det är det som jag nu hade tänkt bevisa. Det som tidigt väckte min beundran var Din förmåga att vara närvarande i två versioner, den ena samtalande med omgivningen, den andra försjunken i tyst resonemang med Dig själv. Om dessa diskussioner pågick samtidigt, kom Du sällan ihåg något från den som försiggick i rummet och lika gott var det. Jag brukade ha en lista över ärenden, som jag föredrog för Dig. När Du vid sådana tillfällen övergick till inre överläggningar, lärde jag mig att göra detsamma. Följaktligen satt vi båda och hm-ade, sade ja och nej och annat ut i luften, allt medan vi funderade och gjorde anteckningar var och en för sig. Det var ett praktiskt sätt att utnyttja tiden till dess våra idéer åter löpte samman och utlöste ett hörbart tankeutbyte.

Det var roligt att vara med om uppbyggnaden av Institutet. Många vet väl vilken roll Sigfrid Edström spelade för Institutets tillkomst, men jag tror knappast att alla har klart för sig, vilken aktiv kraft han var i arbetet att befästa dess ställning. Minns Du ASEA:s kontor på Klarabergsgatan, där han med oss före budgetsammanträdena gick igenom anslagskraven och hjälpte oss att räkna upp dem ordentligt med motiveringen att "kommer vi väl upp så är det inte så lätt att komma ner igen". Förståelsen för behovet av medel för ekonomisk forskning och "teoretiker" har aldrig varit särskilt utbredd på företagarsidan. Sigfrid Edström insåg forskningens samhällseliga betydelse. Dessutom förstod han att man inte kan använda sig

av samma metoder för resultatvärdering i organisations- och forsknings-
arbete som i ett företag som tillverkar motorer eller konservburkar. Du
är på den akademiska sidan något av en motsvarighet till Sigfrid Edström
bland företagarna. Du förenar teoretiskt kunnande med aktivt intresse
för praktiska företagsproblem och deras behandling i samhällspolitiska sam-
manhang. Det var detta intresse Du fortplantade till mig och många andra
av Dina dicyplar och som så småningom också ledde till SNS. Många är de
gångar då vi eldade upp varandra med idéer om allt som borde göras för
att världen skulle bli bättre, väsentligen genom Institutets förmedling.

Du slog fast principen om Institutets oberoende som forskningsinsti-
tution, men därmed avsåg Du ingalunda, att verksamheten skulle bedrivas i
antiseptisk isolering från närings- och samhällspolitiken. Det var på den
tiden då man på Aros-mässorna hade verkligt bra föredrag och diskussionsin-
lägg, eftersom de skrevs på Institutet. Kommer Du ihåg när vi tillverkade
Lundbergs-andan? Eller minns Du när efterkrigsutredningen kom till under
några intensiva månader kring årsskiftet 43-44? De sista veckorna sov ingen
av personalen mer än 3 timmar på nätterna. Vi brukade äta nattlunch vid
12-tiden. Ester Wennerholm, blid och effektiv, gick omkring som Florence
Nightingale med te till de tappra. Det var lagarbete det - på den gamla
goda tiden. Institutet har förblivit ett team. Jag tror också att detta
uppdrag var det första Institutet fick av staten. Det var början till det
erkännande även från "stat och motpart", som den gemensamma styrelsen nu
talar om med stolthet, när det gäller att försvara budgetäskandena i huvud-
männens styrelser. Institutet har med Din hjälp fött många barn, som nu
flockar sig kring Marcus Wallenbergs och Jan Wallanders ben. Med Efter-
krigsutredningen fick Institutet också faktiskt tvillingar, som Tage Kahlin
och Sven Åsbrink nu söker fostra.

Institutet reste även ut till industrin. Ett resande industrisäll-
skap gjorde någon tid Norrland osäkert. Många är de furor och kollergångar
vi gemensamt sakkunnigt betraktat. Själv står jag också i stor tacksamhets-
skuld till Ivar Högbom för god demonstration av konsten att variera tack-
tal vid middagar med hänsyn till värdinnornas storlek. För Din egen del
vill jag bringa i åtanke att Du fick Din första professorsutnämning i Väja.
Det var en verklig hedersprofessur, i växtbiologi. Det var samtidigt med
att Ivar Högbom degraderades till docent och doktor Iveroth fick lagerkran-
sen för sina insatser i arronderingsfrågan. Därmed närmar vi oss den norr-

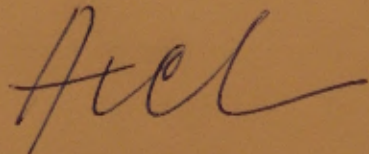
ländska avverkningsberäkningen, som uppenbarligen vid det här laget borde ha kommit in i det stadium då Torsten Streyffert börjat räkna enbuskarna. Dess slutliga framläggande kommer onekligen att på ett värdigt sätt kunna kröna Institutets 50-årsjubileum.

Det var också på Din tid, Ingvar, som Institutets gossar debuterade i den stora industrisocieteten genom Din och August Hesslers försorg. Hur väl erinrar jag mig inte första gången jag blev värd vid ett bord i Vapensalen på Grand Hotell. Både gästen till höger och gästen till vänster om värden tittade sig omkring, lyssnade på sorlet från de stora gossarnas Spegelsal, mumlade och gick hem. Roligare än att umgås i storindustrins salar var det då att resa till Småindustrins Centralförbunds möte i Gränna och läsa högt ur företagsräkningen för fabrikör Bolling och hans glada styrelsebröder. Därefter intogs festmiddag på Visingsö intill solens uppgång genom fönstren på Brahehus. Den vingliga väg min småindustriförälskelse ledde oss in på slutade så småningom vid Stockholms Rådhusrätt. Även Erland Waldenström var inblandad. Det var min insats att också han intrasslades i den härvan. Du lyckades ju kompromettera honom genom Edra gemensamma funderingar om kartellväsendets värde för den tekniska och ekonomiska utvecklingen. Din ande svävade dock även över våra insatser till småföretagens fromma. Du var för det första en modern företagsledare i alla ordets bemärkelser, men framför allt i förmågan att delegera det, som Du endast hade ett förstrött intresse för. Det som stimulerade oss att göra vårt yttersta för småindustrin var emellertid jämte den förtroendefulla handlingsfrihet Du gav oss, vissheten om Ditt aldrig sviktande intresse för det genuint folkliga, gamla gärdesgårdar och sådant.

Vi reste också på fritid i Norrland med våra vetenskapliga rådgivare. Den verkligt stora expeditionen företogs under Din och Erik Lundbergs ledning och med mig som manskap. Särskilt utforskningen av Kårsavaggedalen skall gå till historien såsom väl jämförlig med Sir Edmund Hillary's bravader, i varje fall i fråga om kraftfull expeditionsledning. I förening utfärdade Ni bl.a. orden till det ogifta manskapet att gå 100 m före staben vid passerandet av rasbranter med risk för snöskred. Väl hemma vid huvudbasen i Abisko övergick vi under samma målmedvetna ledning till mer tillämplig forskning på det äktenskapspsykologiska planet. Hur många äktenskap räddade vi inte genom den systematiska uppbyggnaden av svartsjuka hos slöa äkta män, som till denna karga trakt medfört danslystna fruar. Jag tror det

var där som Du först lärde ut vilka resultat man kan uppnå genom "the serendipity approach". Det är mycket jag lärt under Ditt chefskap för Institutet. Det är många andra som Du också lärt mycket och som Du fört samman kring Institutet och de idéer, Du gav åt dess verksamhet. Institutet blev genom Dig i tillägg till allt annat en plantskola för ekonomiska praktiker till företagens tjänst. Det blev också en trädgård där verklig vänskap trivdes. Vi kom en gång överens om att vi kunde tänka oss att bli gamla tillsammans. Det var nog rätt tänkt, åtminstone av mig. Ty för Dig och tillsammans med Dig börjar alltid livet i morgon.

Din vän

A handwritten signature in cursive script, appearing to read "Axel". The signature is written in dark ink on a light-colored paper.

FRÅN LÖSA FANTASIER TILL 723 TÄTTRYCKTA SIDOR

av Erik Dahmén

Käre Ingvar,

Övergången från de i Lund mera än t.ex. i Stockholm utpräglat akademiskt isolerade studierna till förvärvsarbete brukar nog inte alltid vara så friktionsfri för en nationalekonom. För mig blev den dock inte obehaglig. IUI var ju inte en byrå eller ett kontor i vanlig mening och jag behövde inte som de studiekamrater, som ungefär samtidigt med mig kom till Stockholm, klaga över att det var en klyfta mellan studierna och de nya arbetsuppgifterna. Det var en angenäm och inspirerande erfarenhet, som förvisso inte bara låg i sakens natur utan också i hög grad var Din förtjänst.

De problem jag dock minns, sammanhänge med tvånget att tygla fantasierna rörande vad som kunde studeras och analyseras med rimlig anknytning till gripbara problem, till statistik och empiri över huvud. Med undran och ängslan tog Du del av mina skisser i ord och text av vad jag tänkte mig skulle kunna sägas och göras. Men Du hade en god hand med saken, där flertalet chefer nog skulle ha kunnat alldeles undergräva självförtroendet. Du lyckades t.ex. nästan dölja Din oro när jag hållit mitt första föredrag - inför chokladfabrikanterna. Sedan kunde Du verkligen varsamt och utan användning av mycket tid lirka in mig på uppgifter, som passade mig bäst: utredningar och analyser, som krävde visst mått av teori och fantasi men ändå måste genomföras på grundval av ett faktiskt, historiskt material, som tvingade till konkretion och nära kontakt med industriproblem. Min tro idag är, att detta blev min lycka.

Jag antar dock, att Du inte alls är medveten om hur det gick till när jag kom att koppla in på vad som sedan blev min avhandling. Du hade ju alltid inte bara uttryckt utan också visat förståelse för min förkärlek för Schumpetersk problematik. Men mina tankar ifråga om hur en bok skulle kunna skrivas var otvivelaktigt mycket luftiga och diffusa.

Så råkade det hända att Du i min närvaro satt och talade med några - vilka minns jag nu inte - om vad vi gjorde på IUI. Plötsligt nämnde Du liksom i förbigående, att jag skulle samla in material och analysera företagsbildningen i Sverige och företagens tillväxt. Det hade det nu aldrig varit tal om och jag vet än i dag inte om Du hittade på det just då eller om Du trodde att vi talat om saken. Vi hade emellertid aldrig talat om det eller över huvud taget om hur en eventuell avhandling för min del skulle kunna läggas upp. Men jag höll god min och lät de närvarande få intrycket att vi haft ingående diskussioner. Därefter satte jag - fortfarande utan att vi nämnvärt diskuterade saken - igång med insamling och bearbetning av material i minst sagt stor skala och jag fick ju ett allt större spelrum sedan Du farit till USA och låtit mig vikariera som chef. Särskilt som Du lämnade mig i lycklig okunighet om de uppgifter som var förknippade med ett dylikt tf-skap, bl.a. om vilka järn Du hade i elden, kunde jag redan då börja dirigera IUI's såväl tillgängliga som otillgängliga resurser till mitt avhandlingsarbete. Sedan lockade jag Jonas till oss för att fundera över vad Du egentligen tänkt Dig att de s.k. långtidsutredningarna, som Du skisserade innan Du åter for utomlands, nämligen till Genève, skulle innebära. Härigenom försäkrade jag mig om arbetsro under en rätt lång tid, eftersom det fanns en och annan punkt i Din plan, som behövde tänkas igenom, innan något kunde sättas igång. Den tiden utnyttjades ohämmat. Alltflera blev indragna och invecklade i studiet av svensk industriell företagverksamhet redan innan Du for. Huvudsakliga undantaget var beklagligtvis till slut bara Du själv. När Du bosatt Dig i Genève fanns det knappast längre något undantag alls.

Ernk

FORSKNING OM LÅNGTIDSPROBLEM

av Jonas Nordenson

Käre Ingvar,

Mellan nära vänner, som haft tillfälle att upprätthålla intim kontakt, behövs väl inte födelsedagar med jämna årtal för att man skall ge uttryck för tillgivenhet och tacksamhet. Detta hindrar inte, att Din instundande 50-årsdag ger mig en naturlig anledning att tänka tillbaka på den period på Industriens Utredningsinstitut, som innebar början till ett personligt vänskapsförhållande och som för min egen utveckling varit av avgörande betydelse. Ditt charmfulla sätt att samarbeta med underställda i en atmosfär av kamratlighet gör att det inte faller sig naturligt att anlägga en ton av vördnad för den tidigare chefen. Så mycket spontanare är känslorna av beundran och tillgivenhet.

Det är väl en mänsklig svaghet, att man gärna vill betrakta de perioder, då man själv varit medverkande i ett händelseförlopp som särskilt betydelsefulla och kanske också dramatiska. För mig framträder åren 1948-49 på IUI som i flera avseenden betydelsefulla och märkliga. Det var under denna tid som institutet fick sin forskning inriktad på problem, som hade prefixet "långtids". En resa till Förenta Staterna under 1947 hade bringat Dig i kontakt med en forsknings- och utredningsverksamhet på det ekonomiska området som sökte vidga perspektivet på den ekonomiska utvecklingen utöver de kortsiktiga konjunkturörelserna, och som inriktades på att klargöra de långsiktiga trenderna i den amerikanska ekonomien. Du förde med Dig hem i bagaget en bok med titeln "America's needs and resources", som sökte ge en bild av den amerikanska ekonomien 1960, byggd på erfarenheterna från kriget av dess expansionsförmåga och på försök att analysera de inneboende tendenserna för konsumtion och produktion.

Under de sista krigsåren och de första efterkrigsåren hade de flesta ekonomer sysslat med konjunkturproblem, i första hand frågan om riskerna för en efterkrigsdepression. Du hade redan tidigare kommit att

syssla med delvis andra problem och därför måste strävanden att sätta strålkastarljuset på trender och strukturella förändringar ha funnit omedelbar resonans hos Dig. Hos Dig väcktes så tanken, att inom IUI studera långtidsperspektiven för den svenska ekonomien. Då forskningsassistenterna på institutet redan var sysselsatta med andra uppgifter, sökte Du nya krafter, och jag fick förmånen att räknas till dem. Som min närmaste uppgift fick jag mig förelagd att planera den utredning, som på institutet i många år gick under arbetsnamnet "1960-årsutredningen".

Vi kunde inte undgå att upptäcka, att förutsättningarna att efterlikna den amerikanska förebilden icke i alla avseenden var gynnsamma. Den enorma produktion av statistik från olika områden, som kännetecknat Amerika icke minst under krigstiden och de första efterkrigsåren, hade inte sin motsvarighet i Sverige. Redan när det gällde att kartlägga det förflutna som en grund för prognoser och projektioner stod vi inför en ganska överväldigande uppgift. Under arbetets gång försköts emellertid även av andra skäl uppläggningsen. Det karakteristiska för den amerikanska utredningen kan kanske något förenklat sägas vara en visserligen uppslagsrik men ofta ganska mekanisk framskrivning av olika tidsserier under hänsynstagande till en tänkbar strukturförskjutning i konsumtionen vid stigande levnadsstandard. Såsom en engelsk recensent av "America's needs and resources" anförde, saknades i inte ringa grad försöken att klarlägga den amerikanska ekonomiens utvecklingsproblem på råvaruförsörjningens, produktionens och kapitalförsörjningens områden på vägen mot en högre levnadsstandard.

Efter något halvårs förberedande arbete enades vi om, att större vikt måste läggas vid utvecklingsproblematiken. I detta avseende fick Du en viktig, ja kanske avgörande, impuls, när den svenska regeringen vände sig till Dig med begäran, att Du skulle leda en kommitté, bestående av Dig själv som ordförande och Gustaf Cederwall och Arne Lundberg som övriga medlemmar med uppgift att utarbeta det långtidsprogram för den svenska ekonomien för perioden 1948/49 till 1952/53, som infordrats av OEEC. Det vore knappast orättvist mot Dina kolleger att betrakta detta första långtidsprogram som en enmansprestation. Du drog det tyngsta lasset och verksamheten förlades i stor utsträckning till IUI, där jag hade privilegiet att få arbeta som Din personlige assistent. Endast omkring sex veckor

stod till förfogande från mitten av juli till början av september för att utarbeta och lägga fram ett utredningsresultat. Det blev för mig oförglömliga veckor. Det är kanske ofruktbart att jämföra en vetenskapsmans prestationer vid olika tidpunkter under olika förutsättningar, men jag tror, att detta första långtidsprogram hör till Dina förnämsta. Det var ju dessutom något av en pionjärinsats.

En amerikansk ekonom har nyligen sällat sig till dem som hävdar att nationalekonomi inte bör betraktas som en självständig vetenskap, syftande att upptäcka särskilda ekonomiska lagar, utan att dess uppgift är att använda våra kunskaper och rön från andra vetenskapsområden för att lösa aktuella samhällsekonomiska problem. Men då fordras också av nationalekonomen vittgående kunskaper om näringslivets och samhällets struktur och förmåga att med fantasi och omdöme kombinera tendenser från olika områden. Genom Din långvariga kontakt med svenskt näringslivs alla områden och med svensk ekonomisk politik hade Du just förutsättningarna att ge Dig i kast med konkreta hela samhällsekonomien omfattande problem. Jag tänker till exempel på Ditt arbete inom Industrikommissionen under kriget, Ditt medlemskap i 1942 års jordbrukskommitté och Din uppgift att utarbeta den första svenska investeringsbudgeten 1947.

Under vårt gemensamma arbete med det första långtidsprogrammet fäste jag mig icke minst vid Din förmåga att med kloket och omdöme handskas med bräckligt statistiskt material, att kombinera detta med det mindre konturskarpa men därför icke oviktigare material, som kom fram genom intervjuer och samtal med industriledare, organisationsmän och ämbetsmän. Det mest bestående intrycket blev kanske Ditt på en gång skarpsinniga och intuitiva grepp på de för vår ekonomi mest brännande och vitala utvecklingsproblemen. Alla som sysslat någon längre tid med nationalekonomi vet, att teoretiskt skarpsinne mycket lätt kan stanna i steril begreppsanalys om ej de vetenskapliga instrumenten används på fruktbara problemställningar. Just denna förmåga att se de väsentliga frågorna och att arbeta med modeller med nära anknytning till verkligheten skänkte Dig möjlighet att inom en mycket begränsad tidsram lösa en stor uppgift.

Kanske ser man gångna år i en förklarad dager, men jag erinrar mig dessa veckor fyllda av en sällsynt inspiration, och jag undrar ibland, om

det kunde blivit så mycket bättre, om man fått mångdubbelt längre tid. Kanske överskred vi dock någon natt de vetenskapliga gränserna, när vi lät vår vision av framtiden materialiseras i långa tabeller, angivande landets konsumtion, produktion och handel fem år fram i tiden.

Jag tror, att Du själv hade mycket klart för Dig både styrkan och svagheten i det första långtidsprogrammet och på ett lysande sätt framkom Din avvägning av väsentligheter och oväsentligheter, när Du med en avväpnande anspråkslöshet och med formell elegans redovisade långtidsprogrammet inför Nationalekonomiska föreningen i en överfylld aula på Handelshögskolan.

För IUI betydde Din inriktning på de långsiktiga utvecklingsproblemen, att även institutets arbetsprogram för många år framåt kom att få sin tyngdpunkt inom detta intresseområde. Samtidigt skulle det även visa sig, att det betydde att Du själv efter något år skulle komma att engageras för större uppgifter och att fullföljandet av Dina intentioner för institutets del lades i andra händer. Personligen fascinerades jag av den inriktning som Du gav vårt arbete på institutet, även om många gånger uppgiften framstod som övermäktig och vi tvingades till avvikelser från det ursprungliga programmet.

Det blev sålunda Din roll att aktualisera de ekonomiska långtidsprogrammen både inom svensk ekonomisk forskning och inom den ekonomiska politiken. Mer än kanske någon annan svensk ekonom har Du i olika sammanhang hävdat, att klarläggande och belysning offentligt av utvecklingsproblemen på olika områden inom ekonomin är ett värdefullt instrument för att styra utvecklingen både inom ekonomin som helhet och inom dess olika sektorer och branscher. Det råder inget tvivel om att den psykologiska effekten av att exportproblemen ställdes i förgrunden i det första långtidsprogrammet, var väl så betydelsefull för att föra oss ur krisen som de ekonomiskt-politiska åtgärder som programmet föranledde.

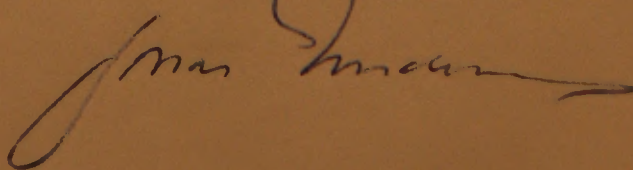
Vad som senare blivit kallat "governance through persuasion" har Du på ett tidigt stadium förordat. I detta avseende har Du icke kunnat undgå att bli missförstådd. När frågan om graden av centralt dirigerad planhushållning stod i förgrunden för den ekonomiskt-politiska debatten, har Du med Din inställning icke kunnat återfinnas entydigt i det ena eller and-

ra lägret. Icke minst från näringslivets sida förefaller man stundom orättvist ha inrangerat Dig bland de ivriga planhushållarna, medan själva de termer man använt, "fri ekonomi" respektive "central dirigerings", icke kunnat täcka vad Du syftat till. Du har icke trott, att lösningen av problemet och konflikterna låg i användningen av den ena eller andra ensidiga doktrinen. Att ställa frågorna rätt och genom forskning och utredning belysa deras innebörd har för Dig varit viktigare än att lämna politiskt enkla rekommendationer. Du gav själv vid ett tillfälle ett sympatiskt uttryck för att Du ej uppfattar Din lösning av ett problem som den slutgiltiga eller enda rätta. Du "examinerades" inom OEEC på det första långtidsprogrammet. De frågor, som ställdes av opponenterna, var lätta och inte särskilt inträngande. När ordföranden som avslutning vände sig till de övriga närvarande representanterna för OEEC-länderna för att efterhöra, om det fanns ytterligare frågor att ställa, bröts den efterföljande tystnaden av Din teaterviskning: "I could put some difficult questions."

När den ekonomiska strukturutvecklingens problem en gång fångat Dig, var det naturligt att Du accepterade erbjudandet att under några år i Genève få fördjupa Dig i dem och lämna ett långt mer genomarbetat bidrag till denna del av nationalekonomien än som varit möjligt under några hektiska veckors arbete med det svenska långtidsprogrammet. När Du återknöt kontakten med IUI några år senare, tror jag Du fann, att vi efter förmåga sökt bygga vidare på den grund Du lagt under Dina tio år vid institutet. Personligen känner jag både stolthet och tacksamhet över att ha fått vara med om att under några år föra vidare det forskningsinstitut, som i allt väsentligt är Din skapelse.

Det är många gemensamma intressen, som förenar oss, men en särskilt ställning kommer alltid institutet att inta. Jag hoppas, att det även i framtiden skall bli en av våra mötesplatser för stimulerande tankeutbyte - och kanske någon gång för tacksam tillbakablick.

Tillgivne vännen

UR NÅGOT OLIKA VINKLAR

av Jan Wallander

Vördade lärare - käre vän,

När jag tänker tillbaka på vår första kontakt är det naturligt att göra det i vördnadsvärda former. Jag var ung, naiv och ännu inte färdigkläckt från Högskolan. Avståndet upp till Dig tedde sig mycket stort. På denna punkt är det kanske en olikhet mellan mig och de andra, som skrivit till Dig i det här sammanhanget. De var inte så unga och gröna när de första gången kom i kontakt med Dig. Jonas var väl visserligen ung till åren - kanske t.o.m. yngre än jag - men han var ju som bekant mogen redan i vaggan.

När studierna vid Högskolan närmade sig sitt slut och den obehagliga sanningen stod allt klarare att det var nödvändigt att övertala någon godtrogen person att betala för att få njuta av ens närvaro framstod Industriens Utredningsinstitut och Konjunkturinstitutet som de enda verkligt eftersträvansvärda platserna. Mina förhoppningar sträckte sig dock inte så högt. Jag tänkte närmast göra en försiktig, avvaktande manöver i Kungl. Arbetsmarknadsstyrelsen. Som tur var blev det inte så, vilket var Torsten Gårdlunds förtjänst. Han hade egentligen tänkt sig att få in mig på Industriens Upplysningstjänst, detta misslyckades han emellertid med.

Så satt jag alltså en dag i den stol som jag nu kan betrakta från andra hållet. Det är förskräckligt vad den har blivit nött, förresten. Du frågade om jag ville fara till Uddeholm och göra en utredning om skogsarbetarnas förhållanden. Det var precis vad jag helst av allt ville. Du gav omedelbart starkt intryck av den effektivitet och handlingskraft som bör prägla industrin närstående personer. Vi skulle fara upp nästa dag. Dagen därefter skulle det vara sammanträde med representanter för bolaget och då borde något slags plan framläggas. Smärre praktiska ting som lön, om jag egentligen hade någon examen etc. lämnades åsido.

Särskilt det där med examen oroade mig. Jag föreställde mig att Du plötsligt skulle ställa den pinsamma frågan, om jag verkligen hade någon examen och jag skulle då bli tvungen att avslöja, att så ännu inte var fallet, varefter katastrof givetvis måste inträda. Som tur var frågade Du inte förrän några månader senare, och då hade det hela gått så långt, att det var svårt för Dig att dra Dig tillbaka. Förresten hade jag kanske fått ut examen då.

Vi hade sällskap med Jöran Curman på tåget. Ni slängde titlarna med mig, vilket smickrade mig djupt, men försvårade samtidigt mina möjligheter att upprätthålla den konversation som jag ansåg lämplig för tillfället. En dylik bör ju nämligen präglas av respektfull vördnad men samtidigt vara insprängd med begåvade men lätt kätterska reflektioner. Detta ger de vördnadsvärda äldre tillfälle att tänka att här är en ung man som man bör hålla ögonen på. Det är svårare på nykläckt Du-basis.

Nå, vi kom ju så småningom fram och från Karlstad fick vi åka med Danielsen i Troilis gamla järnvägsbil genom det Uddeholmska kungariket. Natten blev orolig och jag kastade mig fram och tillbaka på sängen medan tankarna jagade varandra med scener ur det kommande sammanträdet.

På morgonen framträdde Din verkligt tråkiga sida - en onaturlig hurtighet på mornarna. Du knackade på dörren - klockan var då säkert inte mer än sju - och föreslog att vi skulle gå ut och promenera. På en sådan morgon, efter en sådan natt! Snålkallt var det dessutom.

Sedan gick det som det gick och ledde till mycket, som inte var tänkt från början.

Under den första delen av undersökningen blev min kontakt med Dig mycket sporadisk. Du lämnade mig händerna minst sagt fria och ibland kändes det något oroväckande. Att man fick i stort sett på egen hand lösa de uppgifter man fått var ju inget speciellt för mitt fall, utan en arbetsmetod typisk för Dig. För den som blev utsatt för den kunde den stundom te sig som en brist på intresse för det man höll på med, men samtidigt var den i hög grad stimulerande. Jag är inte särskilt road av detaljerade direktiv och denna chans att få göra en undersökning precis

som jag ville, den tog jag gärna. Kanske skulle resultatet bli bra, kanske blev det dåligt; det var ett spännande och fascinerande spel, som det nästan alltid var roligt att spela.

Jag har ju haft anledning att många gånger sedan dess reflektera över det sätt på vilket Du här lade upp administrationen av forskningsarbetet. Själv har jag svårt att förfara på samma sätt, svårt att låta bli att lägga mig i saker som jag kanske egentligen hellre borde låta vara. Den starka känslan av att om det hela får löpa vind för våg, då går det alldeles åt skogen blir mig oftast övermäktig. Din metod bygger på att man verkligen väljer rätt person från början. Gör man inte det blir resultatet mycket sorgligt. Utan att tänka på mitt eget fall, som kan vara mer diskutabelt, har jag verkligen beundrat Din förmåga att välja och attrahera de rätta personerna i så många fall. Ser man tillbaka över institutets historia är missarna förvånansvärt få. Jag skulle gärna vilja veta mera om hur Du egentligen bär Dig åt.

Att man lämnades åt sig själv betydde inte att Du inte fanns där när Du verkligen behövdes. I mitt fall var Ditt stöd mycket väsentligt vid ett speciellt tillfälle. Jag skall sent glömma en middag på Operakällaren i november 1946, då undersökningen diskuterades med uppdragsgivarna. Resultatet av diskussionen blev att Danielsen förklarade att det var nog lika bra att lägga alltsammans i skrivbordslådan. Jag hade rört upp alltför känsliga problem.

Så var då katastrofen där. Själv hade Du inte haft möjlighet att delta i middagen, men när jag berättade för Dig om vad som hänt morgonen därpå tvekade Du inte ett ögonblick. Du skrev till Danielsen och gjorde synnerligen klart för honom att han här hade att göra med ett vetenskapligt undersökningsinstitut och vände man sig till ett sådant kunde man inte vänta sig att få veta något annat än sanningen samt att ett framläggande av undersökningens resultat endast kunde stärka bolagets ställning såväl inåt som utåt. Brevet gjorde avsedd verkan. Jag plockade fram det ur vårt arkiv häromdagen. Det är verkligen ett bra brev, lika bra som jag minns det från för tolv år sedan, och fränheten i tonfallet kan man inte klaga på.

Även under året i Uddeholm hade jag naturligtvis en hel del kon-

takter med institutet, men mer intensiva blev de först sedan jag återvänt från Värmland och satt mig i rummet längst in mot gården för att försöka skriva en redogörelse för det material som jag samlat in.

Att bedriva vetenskap är en nevrosskapande sysselsättning. Man gnags av svarta tvivel, om förmågan verkligen räcker till för att åstadkomma det som bör åstadkommas. De idéer och uppslag som tedde sig så lysande i går är grådaskiga i dag, och långa tider är det ett trist, mekaniskt räknande och sorterande och kontrollerande av triviala fakta. Om det hela skall sluta lyckligt beror mycket på atmosfären i den miljö där man arbetar. Det viktiga är härvid inte de medvetna genomtänkta diskussionerna utan de små orden som spills då och då vid tekoppar och när man går in ett tag till varandra för att prata persilja. Du hade förmågan att skapa en fin och stimulerande tankemiljö kring Dig och det är en av institutets viktigaste uppgifter att se till att den traditionen lever vidare, vid testunder och under sena arbetsnätter.

Sedan blev det en lång parentes, då jag var i Amerika och sedan i SNS, och då Du var borta från Sverige. När vi träffades igen var det under andra förutsättningar. Jag hade fått ansvaret för institutet och Du var med för att som äldre statsman och forskare hjälpa till att föra verket vidare. Själv hade jag blivit äldre medan Du tedde Dig märkvärdigt lika från förr och nu var Du min vän. Vi kom att samarbeta om olika forskningsprojekt och jag fick se Dig som forskare.

När jag nu sitter och tänker på vårt samarbete och minns alla diskussioner vid bordet vid fönstret, så rinner mig i minnet en roman-titel: Lätt, snabb och öm. Din förmåga att blixtnabbt se det väsentliga i ett problem och finna en fruktbar formulering av problemställningen beundrar jag mycket. När det gäller rent faktiska resultat har ju vi ekonomer inte så mycket att skryta över. Vår förmåga att uppställa teorier, som man verkligen kan gå efter i det praktiska handlandet, har inte varit särskilt imponerande. Detta betyder att det värdefulla, som vi har åstadkommit, ofta har legat på det planet, att vi ordnat upp verkligheten så att den för politiker och andra tett sig hanterlig och fattbar, ställt problemen och skapat begrepp, som människor kan laborera med i sin diskussion med varandra. Din insats har betytt mycket i det sammanhanget. Att det blivit så sammanhänger naturligtvis

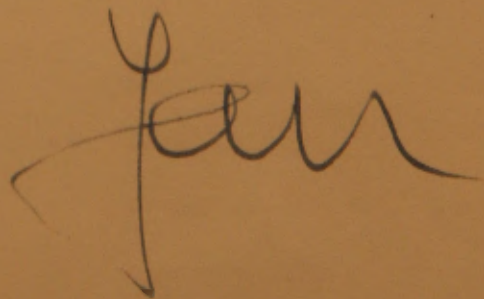
med att Din begåvning i första hand är konstruktiv. Det är det nya greppet och den nya och fräscha idén, som roar Dig.

Mycket av diskussionen kring regionalplaneringen och struktur-rationaliseringar har Du startat och arbetskraftsproblemen diskuteras i Dina termer. Våra framtidsperspektiv och vår diskussion av framtidsproblemen präglas av långtidsutredningarnas uppläggning osv.

Ömheten ligger i att inte glömma de mänskliga realiteterna bakom teorier och hypoteser. Det är lätt gjort, men Du brukar inte göra det.

När jag nu låtit tankarna cirkla kring Dig kommer det över mig gång på gång hur mycket atmosfären kring Dig betyder, atmosfären som Du skapade på institutet och som finns ute hos Er på Drottningholm. Den har betytt och betyder en hel del för mig och de mina.

Stanna se'n också hemma ordentligt och forska mycket och länge för institutet.

A handwritten signature in dark ink, appearing to be 'Jan', written in a cursive style.